

Список використаних джерел:

1. Балацкий Е. Анализ влияния налоговой нагрузки на экономический рост с помощью производственно-институциональных функций [Електронний ресурс] / Е. Балацкий // Проблемы прогнозирования. – 2003. – № 2. – С. 88-105.
2. Меркулова Т. В. Налоговое поведение: институциональные аспекты анализа / Т. В. Меркулова // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2005. – Випуск 89-3. – С.159-165.
3. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики в Україні: [монографія] / А. І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
4. Clemens C. Optimal Fiscal policy, uncertainty, and growth / C. Clemens, S. Soretz // Journal of Makroekonomics. – 2004. – №26. – P.679-697.
5. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway / Eurostat. – European Commission. – 2009. – 384 p.
6. National accounts – GDP [Електронний ресурс] / Eurostat. European Commission. – 09.2010. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_-_GDP
7. Міжнародні рейтинги України [Електронний ресурс] / Вікіпедія: Вільна енциклопедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародні_рейтинги_України
8. Илларионов А. Размеры государства и экономический рост / А. Илларионов, Н. Пивоварова // Вопросы экономики. – 2002. – № 9. – С. 18–45.
9. Юсупов Ю. Можно ли определить оптимальную долю бюджета в ВВП? [Електронний ресурс] / Ю. Юсупов. – Режим доступу: <http://publicfinance.solutions.uz/upload/iblock/43d/2.pdf>
10. Попова В. Підсумки та напрями інвестиційної політики в Україні / В. Попова, В. Попов // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 35–42.
11. Інноваційна логіка розвитку має стати фундаментом законотворчої та управлінської діяльності [Електронний ресурс] / [виступ Першого віце-прем'єр-міністра, Міністра фінансів України М. Я. Азарова на сесії Загальних зборів Національної академії наук України 19 квітня 2007 року]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76155095&cat_id=2306457
12. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за 2009 рік [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0409_u.htm
13. Загорський В. Податки для конкурентоспроможної економіки [Електронний ресурс] / В. Загорський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 17 (596). – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2040/53319>.

УДК 336.717.1 (477)

Н. Д. Фаюра, к. е. н., Н. А. Боднар,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця

**СТАН ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ
В УКРАЇНІ**

Досліджуються напрями оптимізації безготівкових розрахунків. Охарактеризовано основні проблеми системи безготівкових розрахунків, їх актуальність та шляхи вирішення.

Исследуются направления оптимизации безналичных расчетов. Охарактеризованы основные проблемы системы безналичных расчетов, их актуальность и пути решения.

Directions of optimization of non-cash settlements are probed. The basic problems of the system of non-cash settlements, their actuality and ways of decision, are described.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, вексель, акредитив, платіжні картки.

Кризовий стан сучасної української економіки супроводжується деформаціями механізмів розрахункових відносин. Безнадійні платежі – характерна риса діючої системи розрахунків. Основною формою взаємовідносин між постачальниками, виробниками та покупцями продукції стає неефективний натуральний обмін. Зрозуміло, що при бартері кошти на

розрахункові поточні рахунки господарських суб'єктів у банківських установах не надходять.

Досліджуючи публікації в даній сфері, варто відзначити наступних вітчизняних науковців – О.Рибака, К.Кіреєвої, Н.Цветкової, В.Харченка, Р.Капралова та інших, хто приділяє увагу саме аналізу та контролю операцій, пов'язаних з безготівковими розрахунками за продукцію та послуги.

У нормальному забезпеченні відтворювального процесу важливу роль відіграє чітко налагоджена система безготівкових розрахунків між підприємствами та його контрагентами, яка запобігала б відволіканню необхідних для підприємства фінансових ресурсів та тривалим неплатежам. Тому в умовах зниження платоспроможності підприємств, порушення товарного і грошового обігу актуальним є питання ретельного й обґрунтованого вибору форм і способів проведення безготівкових розрахунків та їх обліку.

При різноманітності форм власності і підприємницької діяльності сучасна система безготівкових розрахунків в Україні передбачає вільний вибір підприємствами форм і способів безготівкових розрахунків, регламентованих банківськими інструкціями. Можливість застосування тієї чи іншої форми або способу безготівкових розрахунків визначається за згодою сторін і фіксується в умовах договору, а також встановлюється у міжбанківських кореспондентських угодах, які укладаються як між вітчизняними банками, так й іноземними. При цьому необхідно використовувати найбільш доцільні форми розрахунків, які відповідають господарським зв'язкам, відображають характер продукції, що реалізується; порядок і умови відвантаження її покупцям; місцезнаходження постачальників і платників; джерела коштів, за рахунок яких будуть здійснюватися платежі тощо.

Завдання економічної науки полягає в тому, щоб науково відображаючи й обґрунтовуючи практику безготівкових рахунків, одночасно впливати на неї, виробляти правильні прикладні рекомендації щодо вдосконалення і раціональної зміни системи безготівкових розрахунків.

Тому, за часів переходу до ринкових відносин організація безготівкових розрахунків повинна активно сприяти вирішенню таких завдань:

- ✓ удосконалення комерційного розрахунку на підприємстві;
- ✓ підвищення відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями;
- ✓ прискорення обороту оборотних коштів.

Безготівкові розрахунки в своїй цілісності формують певну систему. Система безготівкових розрахунків є складовою загальної національної грошової системи. В ході становлення ринкових відносин і відповідної трансформації грошової сфери економіки посилюється значення і роль безготівкових розрахунків як важливого самостійного відособленого об'єкта економічних відносин, а відповідно й окремого дослідження економічної науки.

Оскільки безготівкові розрахунки мають вирішальне значення у здійсненні народногосподарського обороту, необхідний контроль за станом розрахунків, законністю проведення грошових операцій, правильним оформленням розрахункових документів та вчасністю їх проходження.

При здійсненні розрахунків може застосовуватись акредитивна, інкасова, вексельна форма розрахунків, а також форми розрахунків за розрахунковими чеками з використанням розрахункових документів на паперових носіях і в електронному вигляді, платіжні картки.

Для вибору оптимальної форми безготівкових розрахунків, ми пропонуємо розглянути деякі з них, порівняти, визначивши переваги та недоліки і тим самим обрати найефективнішу в наш час.

Інкасова форма розрахунків має істотні недоліки для експортера. Експортер несе ризик, пов'язаний з можливою відмовою імпортера від платежу, що може стосуватись погіршення кон'юнктури ринку чи фінансового положення платника. Тому умовою інкасової форми розрахунків є довіра експортера до платоспроможності імпортера і його сумлінності.

Використання акредитивної форми розрахунків фактично усуває ризик покупця при тому, що невідому згоду покупця зробити платіж замінено умовною банківською гарантією. Головним недоліком розрахунків за допомогою акредитива є те, що це досить дорога форма розрахунків для обох сторін, пов'язана з вартістю банківської гарантії.

З метою скорочення обсягів розрахунків готівкою в безготівкових розрахунках за отримані товари, виконані роботи та надані послуги можуть застосовуватись чеки. Українське законодавство визначає чек – як грошовий документ встановленої форми, що містить беззаперечне письмове розпорядження власника рахунка (клієнта) банку, який обслуговує його, сплатити певну суму грошей пред'явникові чека або іншій вказаній у чековій особі. Чек є інструментом розпорядження коштами, що є на розрахунковому рахунку.

Чеки не отримують поширення у вітчизняному господарському обороті, внаслідок недостатності коштів на рахунках клієнтів і обмеженої платоспроможності більшості комерційних банків

Перспективною формою розрахунків між підприємством та його постачальниками чи покупцями є вексель. Вексель – це письмове боргове зобов'язання встановленої форми, яке дає його власнику незалежне право по закінченню строку вимагати з боржника оплати вказаної грошової суми. Розглянемо схему обігу простого векселя [4, с.2].

Вексельне законодавство повинно передбачити порядок передачі векселів і при цьому необхідно ставити спеціальний підпис індосамент.

Наступна передача векселя здійснюється простим врученням. Вексельне зобов'язання може бути гарантоване банком (повністю або частково) в вигляді спеціального надпису на лицьовій стороні векселя, яка отримала назву аваль і

дається на одну з осіб, які відповідають по векселю. Тому підприємство для забезпечення дебіторської заборгованості мало б використовувати вексель.

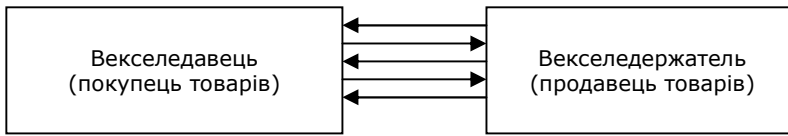
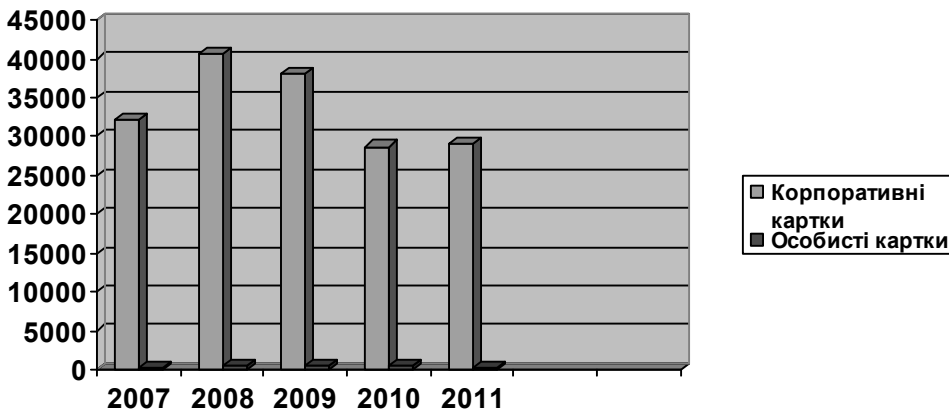

Рис. 1. Схема обігу простого векселя:

1 – відправка товару покупцю; 2 – видача векселя; 3 – пред'явлення векселя до оплати; 4 – погашення векселя(оплата); 5 – вручення погашеного векселя з розпискою про отримання платежу.

Останнім часом велика увага приділяється активізації використання платіжних карток в сфері безготівкових розрахунків. Національний ринок платіжних карток досяг у своєму розвитку значного прогресу. Сьогоднішній рівень розвитку національного карткового ринку дозволяє сказати, що платіжні картки стали звичним та повсякденним фінансовим інструментом для пересічного громадянина, а власне ринок досяг стадії своєї зрілості.

На початок 2010 року за даними офіційної статистики 127 українських банків емітували платіжні картки. За останні 8 років кількість активних платіжних карток, емітованих в Україні, зросла з 3,6 до 41,2 млн. (в 11,4 разів), кількість банкоматів, встановлених українськими банками, зросла з 1,8 до 20,9 тис. (в 11,4 разів), кількість платіжних терміналів – з 14,8 до 94,3 тис. (майже у 6,5 разів). Українські держателі платіжних карток здійснили у 2009 році 532 млн. операцій, що у 7,2 разів більше, ніж у 2005 році (74 млн.), а загальний обсяг операцій за ті же роки зріс з 20,0 до 225,1 млрд. гривень (понад 11,2 раз).

Діаграма сформована в результаті авторських досліджень

Рис. 1. Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками у 2007 – 2011 роках, за категоріями держателів

У той же час поряд з успіхами на ринку стають помітнішими певні незбалансованості та «перекоси» його розвитку, які можуть загальмувати вирішення задач розвитку загальнодержавного рівня: поширення безготівкових розрахунків та реформування соціальної сфери.

За підсумками 2009 року 36,8 з 41,2 млн. або 89,3% емітованих у країні карток були картками з брендами міжнародних платіжних систем, діючих на території України, у той час, як держателями карток було здійснено міжнародних операцій тільки у кількості 0,7% та обсягом у 2,4% від всіх операцій з картками. Тобто, для переважної більшості внутрішньодержавних операцій, яка складала 99,3%, використовувалися картки міжнародних брендів, і ці операції здійснювалися за правилами та тарифами міжнародних систем. Як наслідок, це призвело до серйозних фінансових та організаційних змін на внутрішньому ринку платіжних карток.

З огляду на все зазначене доцільним є впровадження Національної системи масових електронних платежів (далі – НСМЕП).

Національна система масових електронних платежів – це внутрішня багатоємнітна платіжна система, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються за допомогою банківських платіжних старт-карток за технологією, що розроблена Національним банком України. Розглянемо таблицю з переліком банків учасників НСМЕП [3, с.25].

Таблиця 1

Перелік банків учасників НСМЕП

Банки члени НСМЕП		
Група банків	Перелік банків	Кількість банків
1	ВТБ – банк «Форум», Брокбізнесбанк, Кредитпромбанк, Родовід-банк	5
2	Укргазбанк, «Південний», Донгорбанк, «Хрещатик», Імексбанк, «Фінансова ініціатива», Кредобанк, «Кредит – Дніпро»	8
3	Мегабанк, Експрес-банк, «Київська Русь», Фольксбанк, СЕБ-банк, «Київ», Кредит – Європа-банк	7
4	«Грант», «Демарк», Полікомбанк, Інтербанк, Інпромбанк, Чорноморський банк розвитку та реконструкції, «Меркурій», Соцкомбанк, Фінбанк, ТММ – банк, «Столичний», Комінвест-банк, Перший інвестиційний банк, «Львів», «Юнекс», «Володимирський», Зембанк, Укркомунбанк, Регіон-банк, Фортуна-банк, Південкомбанк, Укргазпромбанк, Укрбізнесбанк, «СБРФ», Міжнародний інвестиційний банк, Кредитвест-банк, ОКСІ-банк, «Капітал», Мета-банк, «Золоті ворота», «Базис», «Морський»	32
Разом		52

Економічний ефект від впровадження НСМЕП передбачає: зменшення вартості комісійних на адресу міжнародних платіжних систем при здійсненні безготівкових розрахунків; можливість отримати грошові кошти з картки в зручний час в будь-якому відділенні банку учасника НСМЕП по всій території України, не створюючи додаткових складностей з оформленням чека; змогу підприємства, зекономити грошові кошти при отриманні готівки; підвищення надійності зберігання підзвітних грошових коштів, адже практично виключені збитки по причині втрати або крадіжки; конфіденційність інформації про розмір добових, представницьких та інших підзвітних витрат; покращення іміджу підприємств, які використовують цю систему, перед іноземними

партнерами.

Ситуація, яка склалася в економіці потребує прийняття конструктивних заходів для формування ефективної системи розрахунково-платіжних відносин між підприємствами. Щоб вийти з цієї ситуації, необхідно модернізувати безготівкову систему розрахунків, зробити її більш надійною.

Стабільність фінансової системи України і національної економіки безпосередньо пов'язана зі стабільністю розрахункової системи, тобто з наявністю надійного механізму платежів, що дозволяють безперебійно здійснювати розрахункові операції.

Таким чином, до шляхів удосконалення організації безготівкових розрахунків потрібно віднести побудову Єдиної національної системи банківських карток з урахуванням досвіду платіжної системи Європейських країн із запровадженням її в Україні. Нова система повинна сприяти збільшенню обсягів безготівкових розрахунків в Україні, акумулюванню фінансових ресурсів на території України.

Створення базового законодавства, що регламентує роботу юридичних і фізичних осіб в мережі Інтернет, сферу електронних фінансових послуг та діяльність електронних платіжних систем, має забезпечити учасникам Інтернет-банкінгу надійний захист від шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Цветкова Н. Електронні гроші, їх переваги та недоліки // Фінансовий ринок України. – 2010. – №6-7. – С.41-43.
2. Костюк Д. Негрошові розрахунки за участі цінних паперів//Податки та бухгалтерський облік. – 2009. – №17. – С.40-45.
3. Кіреєва К. Необхідність створення Єдиного національного платіжного простору в Україні // Вісник НБУ. – 2010. – №9. – С.21-25.
4. Сук П. Облік розрахунків векселями // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2009. – №17. – С.2-5.

УДК 336.77 : 330.131.7

Н.Д.Фаюра, к.е.н., В.В.Яременко,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця

СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

У статті розглянуто сутність кредитних ризиків банку, систематизовано причини їх виникнення, частково досліджено вплив світової фінансової кризи на вітчизняне банківське кредитування.

В статье рассмотрена сущность кредитных рисков банка, систематизированы причины их возникновения, частично исследовано влияние мирового финансового кризиса на отечественное кредитование.

Essence of credit risks of bank is considered in the article, the reasons of their origin are systematized, the influence of world financial crisis on the domestic bank crediting is partly investigational.

Ключові слова: кредитування, кредитний ризик, фінансова криза.

Кредитування є основним напрямом діяльності сучасного банку. Проте в умовах світової фінансової кризи, що охопила практично всі країни, зокрема й Україну, банківське кредитування було суттєво скорочено через погіршення